

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

III. évfolyam 4. szám

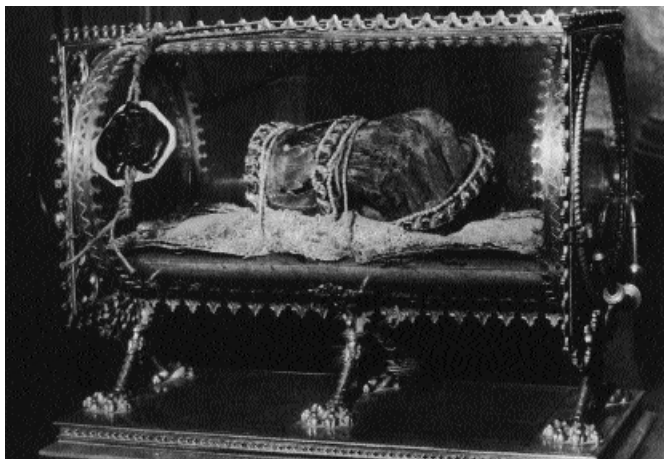
2000. október

Szent Jobb

Múltja és tisztelete

Nemzeti és szent ereklyéinket a Szent Koronát és a Szent Jobbot kiváló tisztelet övezi, olyan amellyel semmi más ereklye nem vetekedhet. Még a sorsuk is – bizonyos értelemben – közös, hiszen hányatott évszázadokat hagytak maguk mögött. Mindkettő a tudo-

drága zsákmányával titokban a Bihar megyei Berekebe menekült és monostorban őrizte. Egy év múlva május 30-án László király feltalálta nála az ereklyét, ott hagyta, sőt őrzésére megalapította a Szent Jobbi/Jogi apátságot. Onnan rejtélyes módon került

A Szent Jobb jelenlegi ereklyetartójában (Budapest – Szent István-bazilika)

mányos érdeklődés homlokterében is áll, amit számtalan tudományos mű bizonyít és ezután is ott lesz a hiányos források nyitott kérdései miatt.

Gondolatban végig járva az ereklye útját, azt egyetlen jelzővel illethetnénk, az abscondita dextera, a rejtőzködővel. A Hartvik legenda szerint 1083. augusztus 20-án László király által felnyitott koporsóban a drága gyűrű keresése közben figyeltek fel a jobb kar hiányára, tehát a rejtőzködés már ekkor elkezdődött. Közben Mercurius szerzetes anglyaltól kapta meg István karját a gyűrűvel együtt, aki

1433 előtt Székesfehérvárra, amit Laskai Osvát (1450k-1511) ferences szerzetes prédikációja tanúsít. További kérdés, hogy mikor és ki vitte a Szent (Folytatása a 3. oldalon.)

Pestszentlőrinc története

A XVIII. kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény kiállításán évszázadok köszönnek le a falakról. Iskolai vándorkiállításuk képei hú lenyomatai az adott kornak és a településnek. (Írásunk a 10. oldalon.)

Pest-Budától Aradig

Gróf Vécsey Károly

A magyar szabadságharc több mint negyven tábornoka közül Vécsey Károly az egyetlen, aki Pest-Budán látta meg a napvilágot, és az egyetlen innen származó aradi vértanú. 1807-ben született kisbirtokos főnemesi család gyermekeként.

Édesapja, gróf Vécsey Ágoston (1775-1875) a Mária Terézia rend lovagkeresztjének tulajdonosa, lovassági tábornok volt. Édesanyja Colson Amália (1786-1826).

Vécsey Ágoston és Colson Amália házasságából sok gyermek, fiú és lány született. A fiúk többsége, köztük Károly, Ágost és Eugén a katonai pályát választotta, Mária nővérük a

bécsi udvarba került. A család 1813-ban költözött Soltra, földszintes kastélyuk 1816-ra épült fel.

Vécsey Károly születésének körülményeiről, pesti éveiről keveset tudunk; feltehetően elpusztultak azok az okmányok, amelyek erről hírt adhatnának. (Az akkor Pesten működő három római katolikus plébánia közül kettőnek anyakönyvei megsemmisültek.) Egyértelművé teszi viszont pesti származását az aradi bíróság előtt tett kijelentése: „Pesten, Magyarországon születtem, negyvenkétéves, katolikus vallású, nő”. A solti Vécsey-kastély falán emléktábla van, a következő (Folytatása az 6. oldalon.)

Vécsey búcsúja a kivégzett Damjanichtól

Hegytörténeti konferencia

Hatvanéves a XII. kerület

A néhai Hegyvidéknek nemcsak a nevét viseli a XII. kerület újságja, de a kerületi önkormányzat példamutató módon ápolja is a helyi hagyományokat. Az említett újság – a Hegyvidék – főszerkesztője, *Müller Jenő* a kezdetektől helyet adott helytörténeti írások és dokumentumok közlésének. Két évvel ezelőtt, 1998. szeptemberében adták át a Városmajor utcában korunk igényeinek is megfelelő Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjteményt és Kortárs Galériát. A kerület létrehozásának hatvan éves jubileuma alkalmából most a kerületi önkormányzat kétnapos „hegytörténeti” konferenciát rendezett október 2-3-án, a kerületi Művelődési Központ (MOM) kupa-termében.

Jogosan jelezte megnyitó beszédében *dr. Mitnyan György* polgármester, hogy a városrész történeti múltjával

val foglalkozó konferenciájuk a „fővárosban is egyedülének mondható”. Más kerületek számára is követhető példaként a konferencia előadásai a terület történeti múltjának legfontosabb jellemzőit vették sorra. A több mint húsz előadás a budaszentlőrinci pálos-kolostor alapításától a napjainkig terjedő történésekbe adott betekintést, egy-egy témakör szakavatott ismerőjétől.

Színvonalas, országos szintű tudományos konferenciákon is elhangozható referátumok voltak ezek. Nem véletlen, hogy a kétnapos rendezvény első napján a levezető elnöki tisztséget *Istvánfi Gyula*, a Budapesti Műszaki Egyetem Építészettörténeti és Műemléki tanszékének egyetemi tanára, majd *Jámbor Imre*, a Szent István Egyetem Kert- és Településképzési tanszékének egyetemi tanára, má-

sodik napján *A. Varga László*, Budapest Főváros Levéltárának főigazgatója és *Bodó Sándor*, a Budapesti Történeti Múzeum főigazgatója látta el.

Azonban a kerületiek nemcsak múltörző konferenciával emlékeztek meg

jubileumukról. A terület iskolásai és hagyományai iránt érdeklődők számára elkészítették a *Hegyvidéki Olvasókönyv* című kiadványt, melynek nyilvános bemutatására várhatóan e hónapban kerül sor.

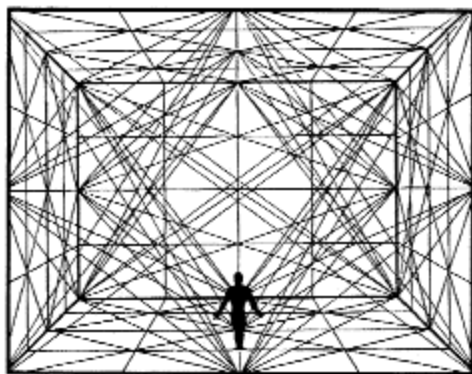
(g.t.)

Üzenet a jövőnek!

A *Dr. Székely Endre Pestszentimre Történeti Társaság* és a *Pestszentimrei Községi Ház* az államalapítás 1000., a kereszténység 2000. és Pestszentimre önállósága kivívásának, névfelvételeinek 70. évfordulója alkalmából szeretné bemutatni a mai települést az utókornak. Szeretnénk a 2000-2001. évben a településre legjellemzőbb „dolgozat”, dokumentumokat, fényképeket, térképeket, újságokat, cikkeket, számítógépes üzeneteket, használati eszközöket, stb. helyezni egy ládába, műanyag hordóba. A pontosan megjelölt hely felbontását utódainkra bízunk. Döntsék el Önök, hogy 2030-ban – az önállóság 100. évfordulóján vagy 50, 100 év múlva török fel a záró betont, s csodálkoznak el azon, mit is tartott fontosnak, illetve micsoda furcsaságokat használt a dédi 2000 tájkán. Az imrei lakosság által javasolt tárgyak, fotók, cikkek... összegyűjtését a Községi Ház – a PIK – vállalta. (Kérjük, gondoljanak egy láda, hordó kis méretére!) Az adományozó nevét, címét is szeretnénk megörökíteni, s talán egy kis használati utasítás sem árt, hogy leszármazottaink megtudhassák mit is tartanak a kezükben. Várjuk ötletes küldeményüket utókorunknak!

(P.T.)

V. ÉPÍTÉSZTALÁLKOZÓ A PASARÉTEN

Áprilisi számunkban írtunk a *Pasaréti Polgárak Köre* elnevezésű, budai társadalmi szervezet helytörténeti vonzatú tevékenységeiről. A II. kerületi önkormányzat támogatásával

szeptember 22-én a *Kájoni János Ferences Házban* szervezték meg ötödik alkalommal a pasaréti építész-találkozót. Az egynapos rendezvény során azokra a XX. századi építészetre emlékeztek, akik meghatározók voltak a kerület egyedi hangulatú városrészé történő alakulásában, és akiknek munkássága a jövőre nézve is tanulsággal szolgálhat.

Sok esetben az általuk tervezett épületek ma már csak torzóként őrzik tervezői elképzeléseiket, mert késlekedtünk azok értékeinek felismerésével és védelmével.

Szerencsére vannak példák sikeres rekonstrukciókra is, és ma már korszerű módszerekkel egyes épületek „eredeti állapotukban” képi formában igen érzékeltesen megjeleníthetők.

A rendezvényen a múlt és jelen jó építészeti példáival, az értékmegőrzés lehetőségeinek bemutatásával kívántak hozzájárulni épített környezetünk megóvásához. Az elhangzott előadások a Bauhaustól napjaink családi ház építészetéig terjedő időszakot ölelték fel. A Ferences Házban az építész-találkozót követően egy hétig megtekinthető volt a „Pasarét és környéke, építészeti séták” című kiállítás.

Köszönetnyilvánítás

Lapunk megjelentetéséhez nyújtott önzetlen támogatásért a Budapesti Honismereti Társaság köszönetet mond Budapest Főváros Közgyűlésének, valamint a IX. kerület, a XIII. kerület, a XVII. kerület és a XIX. kerület közgyűléseinek és polgármestereinek.

Szent Jobb

• folytatás az első oldalról

Jobbot Raguzába. Egyesek feltételezik, hogy Fehérvárról menekítették, mások Budáról, illetve hogy az 1540-es években került török kézre, akik raguzai kereskedőknek adták el. Az ereklye azért sem kerülhetett korábban Raguzába, mert a hozzá fűződő imák a 12-16. században keletkeztek. Bizonyos, hogy a jobb kart és a kezét ez előtt az időpont előtt választották el egymástól, ugyanis a szentjobbi apátság pecsétjén még a teljes kar látható. Egyes kutatók feltételezik, hogy Nagy Lajos idejében történt, amikor Lengyelország perszonálunióban volt Magyarországgal és a közös államhatalom egységét ugyanazon személy ereklyéje is biztosította. A kar Lembergbe került és János Kázmér lengyel király 1634-ben aranytakarót készített számára és ebből szerzett egy darabkát Koháry István és azt Krasznahorkára vitte.

A raguzai domonkosok iratai között 1590-ben említik először azt, hogy ezüst ereklyetartót készítettek a Szent Jobb számára, majd 1618-ban újra szerepel a leltárban, de ez nem nyilvános, és ezután sokáig nincs híradás felőle. Bár a három részre szakadt ország területei között az információ nem működhetett zavartalanul, mégis I. Lipót császár, királynak (1657-1705) egy magyar nemes tudomására hozta, hogy a Szent Jobbot a raguzai domonkosok őrzik. A király 1684-ben két domonkosot megbízott az ereklye Bécsbe hozatalával, de a szerzetesek kockázatosnak ítélték az utat és valószínűleg nem állt szándékukban átadni az ereklyét, ezért nem tettek

eleget a császár parancsának. Az ereklye ekkor léphetett volna rejtkehelyéről, ha bárkinek ez érdekében állt volna, de 100 éven át senkinek nem jutott eszébe. A domonkosok pedig 1706-ban új, ezüsttel díszített kristály tartót készítettek a Szent Jobb számá-

Szent István temetése Székesfehérváron (Képes Krónika)

ra, bizonyítva, hogy ma-guknak akarják megtartani.

Pray Györgynek az érde-me, hogy kutatást végzett e tárgyban és 1763-ban Brankovics Antal jezsuita társának írt Raguzába érdeklődve az ereklye felől. Kiderült, hogy valóban ott őrzik a domonkosoknál és Szent István napján köztiszteletre kihelyezik. A város által kiállított bizonyosságlevél alapján Szendrey Benedek levéltáros erről jelentést tett Mária Teréziának, aki meg akarta szerezni Magyarországnak számára. Valóban, Mária Terézia uralkodása (1740-80) alatt kapja vissza a nemzet az ereklyét és ez nem véletlen. A királynő XIII. Kelemen pápa 1758.

augusztus 19-én kelt Carissima in Christo filia kezdetű brévéjében megajándékozta a Habsburgok által annyira vágyott apostoli királyi címmel, amelyet Szent István kapott. Amikor a királynő igyekezett a Szent Jobbot megszerezni a hazának, uralkodását Szent Istvánra való hivatkozással erősítheti. Az ereklyének

arany példányt helyezett a tartóba.

Az 1771. évi Bécsből Budára induló fényes menet nyitotta meg a Szent Jobb nagyszabású kultuszát, amelynek ereje hullámmozott, de napjainkban is fennmaradt. Ebben az első körmenetben Bajzáth Antal? ansariai püspök, Gondola Ferenc püspök, Hadik János testőrkapitány, 6 magyar nemes testőr 3 udvari fogat kíséretében hozta a Szent Jobbot és július 19-én délelőtt, szombati napon érkezett Budára váratlanul, szinte titokban, mert csak estére tervezték az ünnepélyes fogadást. Az ünnepségek csúcspontja július 21-én volt az ereklye végleges helyül szánt várkapornában. Reggel 8 órakor a Nagyboldogasszony templomban Migazzi Kristóf bíboros szentmisét mutatott be és ez alkalommal Kozma Ferenc jezsuita tartott szentbeszédet. Ezt követően megszóltak a harangok és zene-szó mellett elindult a körmenet, ahol a céhek, az ifjúság, szerzetesrendek, a budai és pesti templomok zászlóikkal és a főpapság haladt elöl, őket követték a Szent Jobb őrei és négy pap arany, ezüst kelmékkel díszített állványon vitte a Szent Jobbot, mögötte haladt Migazzi Kristóf, Grassalkovich Antal a királyi palota építetője, pozsonyi kamarai elnök és Hadik János mint királyi biztosok vonultak a katonaság és fegyveres őr-sorfalai között. A palotakapornában az oltár közelében külön asztalkára helyezték az ereklyét és Grassalkovich felolvasta a hitelesítő okmányt és rövid beszéd kíséretében átadta az ereklyét megőrzésre Scheiner János Szent Zsigmond-i prépostnak és Hohenfeld Katalinnak az angolkisasszonyok főnöknőjének. ➔

→ Aznap délután 3 órákor nyilvános tiszteletre kihelyezték az ereklyét és Szent István himnuszt énekeltek, amit szentségkítéssel követett, azután lorettoi litániát énekeltek, áldás és magyar himnusz következett, majd csókra nyújtották az ereklyét. Az ünnepség három napon át tartott, amikor régi magyar énekek hangzotak el latin, magyar és német nyelven, amelyet az ifjúság négy szólamban adott elő.

A királynő elrendelte, hogy Szent István Jobbjának nyilvános tiszteletére május 29-én, az ereklye visszaszerzésének napján triduumos ünneplést, június 27-én Szent László ünnepét, július 21-én, Budára érkezéskor triduumon át, augusztus 20-án oktavával is ünnepeljenek, szeptem-

ber 2-án Buda visszafoglalása napján, november 5-én Szent Imre ünnepén liturgikusan üljék meg az ünnepet. A királynő akaratából országgyűlés idején és a király koronázásakor is kihelyezték a Szent Jobbot.

Az ünneplések rendje és ideje maradt 1786-ig, azzal bővítve, hogy Szent Imre ünnepét három napon át tartják, továbbá a török alól felszabadított Buda emlékére szeptember 2-án a szokásos körmenetbe a budavári templom is bekapcsolódik és e napon is kihelyezik a Szent Jobbot. Az ünnepléskor az ereklyét 6 órákor kihelyezik 10 óráig, ez alatt 8 órákor kezdődik a magyar szentbeszéd, énekes mise, majd német szentbeszéd és csendes mise, délután 2-5 óra között újra kiteszik és 5-kor vissza-

zárják. Ez alatt szentségtétel, litánia és a Szent Jobbot csókra nyújtják a jelenlévőknek. Az ünnepségek sorából mégis augusztus 20-a emelkedik ki, hiszen 19-én vesperással kezdődik a tiszteletadás, és novénát tartanak. Négy diakónus viszi a Szent Jobbot a körmenetben a budai prépost vezetésével a Nagyboldogasszony templomba. A hívek a templomban magyarul, a templomon kívül németül, szerbül és szlovákul hallgathatnak szentbeszédet, utána főpapi mise következett, ami alatta prépost csókra nyújtja az ereklyét, azután visszaviszik a vártemplomba, ahol Te Deumot énekelnek.

Az ünnepek számát II. József császár csökkentette és azoknak rendje lassan állt vissza. A napóleoni há-

borúk idejében 1809-ben Buda elfoglalásától tartva, az ország klenódiumait, köztük a Szent Jobbot Ambrus Károly hercegprímás menekítette. A budai polgárok ekkor megfogadták, hogy ha megmenekülnek és a Szent Jobb szerencsésen visszatér, megtartják a Szent király augusztus 20-i ünnepét, azt is, amelyet József császár eltörölt. A francia-osztrák háborút lezáró békekötés után 1810-ben a budai magisztrátus kérte a nádortól, hogy visszaállíthassák a régi szokásos tiszteletet az ereklyét illetően, vagyis a plébániák a hívekkel együtt jöhessenek a Nagyboldogasszony templomba...

(Folytatása következő számban – a szerk.)

Beke Margit

A múlt századi hatvanas évek végén egy jogásznak meghalt a felesége és kislánya, ekkor elhatározta, hogy vagyonát jótékonyági célokra fogja elajándékozni. Telke az akkori Pest város határában feküdt: először a mai Kerepesi út, Füredi utca és Szentmihályi út által határolt területet parcelláztatta fel. A csendes, kies környéken városi kistisztviselők, katonatisztek, munkások és művészek vásároltak telket. A városi mérnöki hivatal térképein Zsivora-telekként nyilvántartott Rákospatak környéke így vált kedvelt nyaralóteleppé. Zsivora György annak előtte is szívesen látta vendégül kastélyában és a körülötte elterülő parkjában a városi értelmiséget, de a parcellák eladása után erősödött a jövés-menés a környéken, mígnem egy szép őszi délutánon Szigligeti Ede és művész barátai kinyilvánították Rákosfalva megalkulását.

RÁKOSFALVA

Egy városrész, amely idősebb Budapestnél

Akkoriban a mai Baross téren kívül haszonbéres földök húzódtak egészen a főváros határáig, tehát a mai Körvasút sorig. Csak három-négy vízimalom működött a Rákospatak mellett, azok is meglehetősen távol egymástól. Abban az időben a Kerepesi út számozása a mai Rákóczi út elejétől kezdődött, a jelenleg XVI. kerületben található Zsivora-kastély a Kerepesi út 12-es számot viselte. Rákosfalva túlnőtt a három utca által határolt területen, úgyhogy amikor 1929-ben felépült a református templom, az már csak a Kerepesi út túloldalán kapott helyet.

A millennium idején létrehozták első egyesületüket a rákosfalvaiak, melyet később még továbbiak követték. Volt itt kulturális egyesület, polgári kör, dalárda, gazdakör és temetkezési

egylet is. Ez utóbbi úgy működött, hogy havonta összedobtak néhány fillért a tagok, és amikor nagynéha olyan ember halt meg a telepen, akinek nem volt hozzátartozója, akkor az egylet állta a temetési költségeket. A legfontosabb események a kulturális egyesület illetve a polgári kör rendezvényei voltak. Kiemelkedő esemény volt az első világháborús emlékmű felavatása, ami főváros szerte újdonságnak számított. József főherceg is megjelent az ünnepélyen.

Manapság a Rákosfalvai Helytörténeti Klub, a Szülői Egyesület és a Kulturális Egyesület igyekszik megőrizni a közösségi szellemet. Évente tartjuk megemlékezésünket az emlékmű avatásának évfordulójakor, és rendszeresen megemlékezünk a XIV. és a XVI. kerületek megalakulá-

sának évfordulójáról is. (Rákosfalva városrész átnyúlik a X. kerületbe, de a X. kerület a főváros kezdeti időszakában már létezett, arról nem szükséges külön megemlékezni.) A városrész első két-tantermes iskolája nem áll már. Az alapításkori fatemplomot is elbontották, helyette a kápolnának becézett templomocská áll azon a közterületen, amelyet még Zsivora György adományozott a főváros közönségének. Kevesen tudják, hogy a Magyar Tudományos Akadémiára százezer forintot hagyott, tehát többet, mint Széchenyi. Az utókor úgy őrízte meg Zsivora emlékét, hogy évente egy alkalommal Zsivora György emléklapot adományozunk azoknak a személyeknek, akik valamilyen területen fontosat tettek Rákosfalva városrész érdekében. (Az alapító életéről következő számban adunk részletes tájékoztatást – a szerk.)

Paszabi János

ZOLNAY LÁSZLÓ EMLÉKKIÁLLÍTÁS

Budapesti Történeti Múzeum, Metszettár

Európa-szerte érdeklődést keltett az 1974-ben megtalált budavári gótikus szoborlelet-együttes. Zolnay László (1916-1985) e szobortörredékek feltáráásával a Budapesti Történeti Múzeum legsikereesebb régészévé vált, nevét a tömegkommunikáció révén széles körökben megismerték. A Budapesti Történeti Múzeum szeptember 15-én a Bu-

davári Palota „E” épületének Metszettárában emlékkiállítás rendezésével tisztelgett néhai munkatársa előtt.

Egy kialakítandó hagyomány részeként került sor a mostani kiállítás megnyitására – mondta dr. Bodó Sándor, a Budapesti Történeti Múzeum főigazgatója. A főváros múzeuma kiemelkedő, jeles személyiségeiről, munkatársairól kiállítás-sorozat révén kíván megemlékezni.

A mostani kiállítás bemutatja, hogy „mit adott néki a világ és mit adott Ő a világnak”. A metszettár bejáratánál kihelyezett számítógépen kereshetik ki az érdeklődők Zolnay László munkásságának több mint nyolcszáz tételes bibliográfiai anyagából a legjelentősebb témákat, műveket. A technika később sem „hagyja el” a kiállítást: CD lejátszón a vele készült riportok és róla szóló emlékműsor hallgatható, a video a „Szobortemető” c. film és életrajzi visszatekintése megtekintését teszi lehetővé.

A bejáratnál szemben bal oldalt a gótikus leletanyagból származó „Szórruhát viselő szent remete torzó-

ja”, jobb oldalt a „Kék köpenyes női szent torzója” fogadja a látogatókat. A kiállítás maga három tematikus részre bontható. Bemutatja a napjainkban sem elfeledett régész, művészettörténész, a történettudományok doktora életének legfontosabb állomásait. A második „részben” fővárosi ásatásait, kiemelten az 1974-es középkori királyi palota Északi előudvarának feltárást (gótikus szoborlelet) és az itteni, részben még be nem mutatott leletanyagot láthatjuk. Végül Zolnay László ismeretterjesztő munkásságába kapnak betekintést a november 6-ig nyitva tartó kiállítás látogatói.

Helytörténet felsőfokon

Pályázat a XI. kerületben

Helytörténeti jelíges pályázatot hirdetett meg ifjúsági és felnőtt kategóriában a XI. kerületi önkormányzat, szeptember 30-ai beadási határidővel. Pályázati kiírásuk alapján bármilyen, a terület múltjához kötődő tanulmány benyújtható volt. Pályázni lehetett: a kerület egy részének, épületegyüttesének, vagy épületének történetével. Az itt működött, illetve működő intézmény, iskola, gyár, templom, vagy valamely szervezet, egyesület történetének feldolgozásával, valamint a kerületben élt, vagy alkotott művész, tudós, közéleti ember kerülethez fűződő kapcsolatának bemutatásával és egyéb, a „hely szelleméhez” kötődő tanulmányokkal.

Maximum 30 oldal terjedelemben korlátozták a beküldhető anyagokat, amelyeket a pályázat kiírója, a kerület polgármestere által felkért szakértők fogják elbírálni.

Mindkét kategóriában komoly pályadíjat tűztek ki az első három helyezettnek és fenntartották a jogot a benyújtott pályamunkák későbbi, megkötés nélküli felhasználására.

Könyvszemle

Repertórium

A Tanulmányok Budapest Múltjából I-XXV. 1932-1996 köteteihez

A nagy múltú Budapest Várostörténeti Monográfiái sorozat XXXVIII. köteteként megjelent kiadvány összeállítója Román Judit, szerkesztője dr. Schwarcz Katalin. A Budapesti Történeti Múzeum kiadványa hézagpótló munka, mely fáradságos kutatások után közöl a sorozat összegzéseként adatokat olyan történeti tanulmányokról, melyek ma már többségükben csak könyvtárakban vagy esetleg antikváriumokban beszerezhetők.

Bevezetésként az ismertető áttekintést közöl a hosszú életű sorozat történeté-

ről, szerkesztőiről, s technikai tanácsokat ad a repertórium használatához.

A precízen szerkesztett repertórium három részből: tartalom-, név- és tárgymutatóból áll. A történeti kutatók számára nagyon hasznos kiadvány megkönnyíti a keresést akár szerzők, akár téma szerint. A Budapest története iránt érdeklődők és tanulmányaikat ez irányban folytatók sok-sok időt takaríthatnak meg a kiadvány forgatásával. Beszerzése történeti irodalmat gyűjtő könyvtárak részére is ajánlott.

(szm.)

Pest-Budától Aradig

• folytatás az első oldalról

zű szöveggel: „E házban laktak gróf Vécsey Károly szülei és testvérei. Ez volt az 1848-as forradalom és az 1849-es szabadságharc vértanú tábornokának gyermekkori otthona.”

Vécsey Károly a császárhoz és Ausztriához hí családban nevelkedett. Apja császári királyi kamarás, belső titkos tanácsos is volt. Anyja német főnemesi családból származott, édesanyja nővére, Anna udvarhölgy a fiatal Ferenc József egyik nevelője lett. A szülői házban a társalgás német nyelven folyt, és a szabadságharc majdani tábornokának a későbbiek során sem volt lehetősége elsajátítani a magyar nyelvet: iskoláiban, szolgálati helyein főleg német beszédet hallott.

A solti szülői házból a fiatal Vécsey a bécsi Theresiánumba került, majd Neuhausba, ahol a katonai ismereteket sajátította el. 1820-ban hadfíként lépett be a II. Lipót toscanai nagyherceg nevét viselő 5. dragonyos ezredbe.

1848-ban, az európai és a magyar forradalmak idején a hannoveri királyról elnevezett 2. huszárezrednél szolgált, mint első őrnagy; Kiss Ernő ezredes, ezredparancsnok szolgálati távolléte idején ő vezényelte az egységet. Májustól részt vett a rácok (magyarországi szerbek) és a Szerbiából átdobott önkéntesek elleni harcban. Júniusban esküt tett a március hónapban szentesített magyar alkotmányra.

Kiss Ernőt októberben nevezték ki tábornokká, és a bánáti csapatok parancsnokává. Utóda, a szabadságharcot csatlakozó 2. huszárezred parancsnoka Vécsey Károly lett, akit elő-

léptettek honvéd ezredessé. Egyben kinevezték a bácskai hadtest hadosztályparancsnokává, december közepén pedig honvéd tábornokká.

Vele egy időben nevezték ki tábornokká, a bácskai csapatok parancsnokává gróf Esterházy Sándort, aki korábban tisztára volt a 2. huszárezredben.

A főváros Windis-Grätz csapatai által történt elfoglalása után az Országos Honvédelmi Bizottmány Debrecenből utasította a bácskai hadsereg parancsnokát, hogy erővel vonuljon a Tisza középső szakaszához. Gróf Esterházy megtagadta a feladat végrehajtását. Azok közé a volt császári tisztek közé tartozott, akik a szerbek elleni harcot még vállalták, az osztrákokkal azonban nem akartak szembeszállni. A hadtest további sorsa volt a tét.

A helyzet tisztázására Vécsey tábornok 1849. január közepén öntevékenyen tiszti gyűlést hívott egybe, ahol figyelmeztette a résztvevőket a magyar alkotmányra tett esküjükre. Kijelentette, hogy minden tiszttől és katonától engedelmességet vár, a szökevé-

nyeket, a szökni készülöket fejbe löveti. Ezt követően Esterházy lemondott, és Baján jelentkezett a császári csapatoknál. Példáját

Kép a szolnoki csatáról

több mint félszáz volt császári tiszt követte. Távozásuk után Vécsey Károly lett a sereg parancsnoka, aki a rend és fegyelem helyreállítása után katonáival elindult a későbbi hadszíntér, a Tisza középső szakasza felé.

A honvédelmi bizottmány utasítására Damjanich parancsnoksága alatt a bánáti csapatok is felvonultak a Tisza mentén, és Vécsey hadosztályával Cibakháza körzetében találkoztak. Damjanich március 5-én, a fővezérség haditervének megfelelően Cibakházánál

átkelt a folyó jobb partjára, és megtámadta a császáriak szolnoki helyőrségét. Míg Vécsey tábornok tüzéségi támadással lekötötte a Tisza-híd balparti hidfőjét védő császáriak figyelmét, Damjanichék betörték a városba, és súlyos csapást mértek a védőkre.

Ez volt az első figyelemre méltó siker a fő hadszíntéren, bár az osztrák csapatokat nem sikerült teljesen megsemmisíteni, mert Vécsey vonakodott csapatait a városban folyó harcokba bevetni. Az ütközet után emiatt a két tábornok között majdnem a tettegességbe torkolló veszeke-

dés zajlott le. A győzelemért Damjanichot 2. osztályú katonai érdemjellel tüntették ki, ő lett a bánáti és bácskai csapatokból létrehozott III. hadtest parancsnoka. Vécsey tábornok 3. osztályú érdemjelet kapott, és április hetedikével kinevezték az aradi várat és Temesvárt ostromló V. hadtest vezérévé.

A már hónapok óta ostromlott aradi várat Vécseynek sem sikerült rövid idő alatt bevenni. Csatornát ásott, melybe bevezették a Maros vi-

Városok és Műhelyek

Nemzetközi építészkonferencia Budapesten

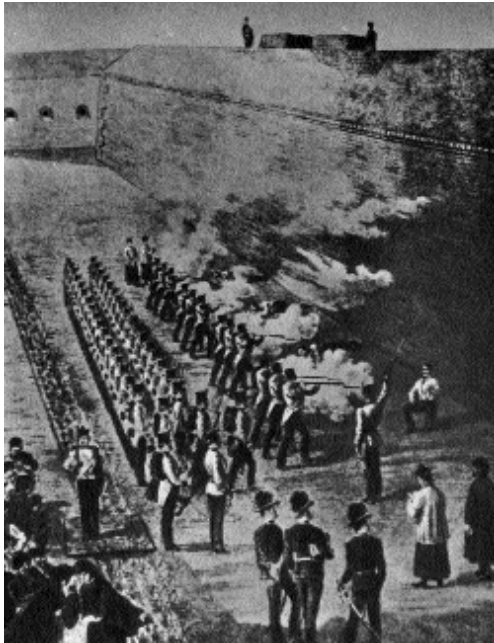
„Városok és Műhelyek a századfordulón – Kutatás és hasznosítás” címmel október 19-20-án kétnapos nemzetközi konferenciára kerül sor Budapesten, melynek helyszíne a MTESZ Székházban (Budapest, V. Kossuth Lajos tér) lesz. A rangos esemény célja a századfordulón (1867-1914) Magyarországon mind az egyházi mind a világi építészetben meghatározó szerepet játszó személyek és műhelyek bemutatása – az építészettörténeti ismeretek gazdagítása valamint a hiteles épületrekonstrukciók és városrehabilitációk elősegítése. A közel negyven előadás a történelmi Magyarország területéhez kapcsolódik, a referátumok közel fele budapesti témájú.

Szervezője az *Építéstudományi Egyesület* (1027 Budapest, Fő u. 68.; tel: 201-8416), minden érdeklődőt szeretettel várnak.

→ zét, és így meghiúsították a védők élelmisszer-utánpótlását a Bánát felől. A hosszú tüzérségi ostrom és a készletek ki-merülése miatt a vár védői – 1300 tiszt és katona, valamint két tábornok – a szabad elvonulás biztosítása mellett június 27-én megadták magukat.

Július elejétől Vécsey tábornok egész hadtestével (tízezer fő és száznál több tábori ágyú és ostromlöveg) Temesvár ellen fordult. Rukavina tábornok, a vár parancsnoka jelentős erők felett rendelkezett. Nemcsak visszautasította a magyar parancsnok megadásra ösztönző felszólításait, hanem időnként kitört a várból, és ágyúival lövette a magyar tábornokot. Vécsey au-

gusztus 5-én küldte utolsó felszólítását a vár védőinek, azon a napon, mikor utasítást kapott az ostrom megszüntetésére, az Aradra való

Kivégzés az aradi várban

visszavonulásra. A magyar erők átcsoportosítására, a

döntő ütközetre azonban nem Aradnál, hanem Temesvár mellett került sor. A tragikus vereség hatására augusztus 13-án, Világosnál

Görgei harmincezer emberével letette a fegyvert az orosz csapatok előtt. Vécsey Károly, aki hadteste nagy részét épségben kivonta Temesvár alól, Világos után hétnappal adta meg magát a cár tábornokának Borosjenőnél.

A cári csapatok fogságába került magyar tábornokokat és főtiszteket augusztus végén adták át a császáriaknak, akik éltek a megtorlás lehetőségével. A honvédseregben szolgáló volt cs. kir. tiszteket esküszegés, felség-sértés, fegyveres lázadásban való részvétel vádjával

állították hadbíróóság elé.

Vécsey tábornok kihallgatása szeptember 3-án kezdődött Aradon. A kihallgatásokon és a vádiratokban a terhére írták minden haditettét, kiemelték, hogy ezek súlyát növeli, hogy ezek egy magas állású, az uralkodó különös kegyét élvező katona fia. A haditörvényszéki tárgyaláson felség-sértés miatt őrnagyi rangjának, kamarási méltóságának, összes vagyonának elvesztése mellett kötél általi halára ítélték.

Vécsey Károly élettársa egy francia származású hölgy, Diffaud Karolina volt, akit a későbbiek során feleségének nevez: kivégzése előtt hozzá írta utolsó levelét. Az ítéletek végrehajtására október 6-án Aradon a kora reggeli órákban került sor. Először az agyonlövésre ítétekkel végeztek, aztán következett a kilenc tábornok akasztása; bátran viselkedtek, kivégzésük előtt megcsókolták sorstársaikat. Vécseynek, akit feltehetően a bácskai fellépése miatt utolsónak hagytak, nem volt kitől elbúcsúznia, korábbi haragosa, az előtte kiszenvedett Damjanich kezét csókolta meg.

Vécsey Károly földi maradványai ma Aradon nyugszanak. Szülővárosában, Budapesten 1900-ban a lebontott Újépület helyén utcát neveztek el róla, több külső kerületben is utca örökíti meg emlékét. Szobra, emléktáblája nincs a fővárosban. Nevét Solton örökítették meg méltón. 1983-ban a községi tanács megvásárolta a római katolikus egyháztól a család egykori kastélyát, amelyben reprezentatív könyvtárat rendeztek be. A Vécsey-könyvtár mellett helyezték el a Vécsey múzeumot, és Solton áll mellszobra, Melocco Miklós alkotása.

Virág Miklós

MILLENNIUMUNK ÉS EURÓPA

Magyar Nemzeti Múzeum

Országunk első és napjainkig legfontosabb múzeuma, a Magyar Nemzeti Múzeum „Európa közepe 1000 körül” című kiállítást nyitott meg első emeleti, közel 1500 négyzetméteres felújított kiállítási terében. Az augusztus 19-étől november 26-ig látogatható tárlattal a magyar millennium emléke előtt tisztelgnek. Rendhagyó ez a kiállítás az államalapítás ezeréves évfordulója kapcsán született rendezvények között. Az ezer esztendővel ezelőtti Európa vívmányait mutatja be, a tárgyak nyelvén közelebbről az ezer évvel korábbi Európa országaira általában jellemző „civilizáció” hasonlóságait.

A nemzetközi szintű kiállítást Németország kezdeményezte, ehhez csatlakozott Magyarország, Lengyelország, Csehország és Szlovákia – a bemutatott gazdag anyagban más államok tulajdonában lévő tárgyak is találhatók. Az Európa Tanács hivatalos rendezvénye ez, mely Budapest után Krakkóban, Mannheimben, Berlinben és Prágában lesz majd megtekinthető.

Általában egy évezreddel korábban jöttek létre Bizánc és a latin világ között a tárlatot létrehozó országok. E kiállítással is az egységes kultúrkörbe való tartozásukat kívánják hangsúlyozni, feltárva az egyes országok sorsát meghatározó azonosságokat és különbözőségeket. A keresztény nemzetté válás időszakáról a XIX. századi festészet historizáló műveivel szembesülve kapunk elsőként képet – a nemzeti identitások szimbólumai közül több ország uralkodói jelvényei kiállításra kerültek. A gazdag és változatos anyagban számos olyan műtárgy szerepel ezeiken kívül, amelyek Magyarországon korábban nem kerültek bemutatásra. A feudális államok kialakulását „beszélő” tárgyak révén láthatjuk – a pogány múlttól az egyházi és világi központok kialakulásáig. Sokrétű régészeti és tárgyi anyag reprezentálja a X-XI. század mezőgazdaságát, kereskedelmét, háziiparát és kézműves-ségét, valamint a kor mindennapi életét. Külön témakörben foglalkoznak a kiállító közép-európai nemzeteknek az európai civilizációba való beilleszkedésével.

Óbudai Múzeum (Zichy kastély)
Vezető: Dr. Új Irisz, tel.: 250-1020,
cím: 1033 Bp., Fő tér 1., nyitva: K-
V.: 10-18 óra

Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény
Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652,
cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48., nyitva:
K-P.: 10-17, Szó.: 10-14 óra, zárva:
07. 01. – 08. 31.

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény
Vezető: Gönczi Ambrus, tel.: 218-7420, cím: 1093 Bp., Pipa u. 4., nyitva: K-P.: 10-16 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény
Vezető: Juhász János, tel.: 261-5569,
cím: 1102 Bp., Halom u. 37/b.,
felújítás miatt zárva.

Alberfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum
Vezető: Belezna Andor, tel.: 208-6635, cím: 1116 Bp., Pentele u. 8., nyitva: K-Cs.: 16-18 óra, zárva: 07. 01. – 08. 31., és egyéb iskolai szünetekben is.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény
Vezető: Dr. György Lajosné, tel.: 365-

6126, cím: 1117 Bp., Erőmű u. 4., nyitva: Sze.: 15-18 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Kortárs Galéria
Vezető: Dr. Gergely Katalin, tel.: 201-6607, cím: 1122 Bp., Városmajor u. 16., nyitva: K., Cs., Szó.: 10-18 óra., zárva: 07. 18. – 08. 15.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény
Vezető: Juhász Katalin, tel.: 349-1501, cím: 1132 Bp., Váci út 50., nyitva: K-Cs.: 10-18 óra, zárva: 06. 17. – 08. 11.

Rákospalotai Múzeum
Vezető: Mojzes Ildikó, tel.: 271-8216, cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81., nyitva: K., Cs., Szó.: 10-14, Sze.: 14-18 óra, zárva: 07. 29. – 08. 27.

Rákosmenti Helytörténeti Gyűjtemény
Vezető: Dr. Dombóvári Antal, tel.: 256-4626, cím: 1173 Bp., Pesti út 113.

XVIII. Kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény
Vezető: Pilhoffer Ferenc, tel.: 290-5629, 295-0877, cím: 1181 Bp., Kondor Béla sétány 10., nyitva: H-

Cs.: 8-16, P.: 8-13 óra, zárva az iskolai tanítási szünetek idején.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény
Vezető: Siklós Zsuzsa, tel.: 281-1619, cím: 1191 Bp., Fő u. 38., nyitva: K-P.: 14-18, V.: 10-16 óra.

Pesterzsébeti Múzeum
Vezető: Dr. Bogyirka Emil, tel.: 283-1779, cím: 1203 Bp., Baross u. 53., nyitva: K-V.: 10-16 óráig, zárva: 07. 10. – 09. 15.

Csepel Galéria és Helytörténeti Gyűjtemény
Vezető: Sárkány István, tel.: 276-7343, cím: 1211 Bp., Szent Imre tér 3., nyitva: téli időszakban K-V.: 9-17, nyári időszakban K-V.: 10-18 óra, zárva: 07. 01. – 08. 31.

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum
Vezető: Garbóci László, cím: 1222 Bp., Veréb u. 4., (Kulcs a Mező u. 52. sz. alatt, Lakatos családnál)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény
Vezető: Sasvári Ilona, tel.: 287-0083, cím: 1238 Bp., Sztás u. 105., nyitva: K-Szó.: 14-18 óra, zárva: 06. 19. – 08. 10.

Budapest történetének válogatott bibliográfiája VIII.

A **BUDAVÁRI** palota évszázadai. (Kiállítási album). Szerk., F. Dózsa Katalin. Bp. 2000, Budapesti Történeti Múzeum, 82 p, színes ill.

BÁCSKAI Vera – **GYÁNI** Gábor – **KUBINYI** András: Budapest története a kezdetektől 1945-ig Bp. 2000., Budapest Fővárosi Levéltár, 253 p. : ill., részben színes (Várostarténeti tanulmányok).

BRETYÁNSZKY Ilona, P.: Budapest zsinagógái . [a fényképfelvételeket Mudrák Attila kész.] Bp. 1999; Ciceró, Dunakeszi : Szücs BT. – 162 p., [44] t. – ill., részben színes.

CSÁKY Imre.: Buda szabad királyi főváros címeres kiváltáslevele 1703. Bp., 2000. Híd Marketing és Térképészeti Kft. – Budapest Fővárosi Levéltár.

CSERNUS-LUKÁCS Lajos – **GERLE** János: Budapesti temetők [Bp.,] : 1999; Városháza, Egy. Ny. – 70 p.

– ill., főként színes; (A mi Budapestünk).

EMBER Mária: Wallenberg Budapesten Bp., 2000. Városháza, 208 p. : ill (A város arcai).

FARBÁKY Péter Budapest, faszori református templom. [Bp] 1998 TKM Egyes Veszprémi Ny. – 16 p. – ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára).

GÁL Éva Margitsziget. : Bp., 2000; Városháza, FSzEK Ny. – 59 p. – ill., főként színes (A mi Budapestünk).

HARMINCAD utca 6. : budapesti történet a huszadik századból / [szerk. Nigel Thorpe, Matyisin Petra] ; [ford. Maróti Zsolt] Bp. [1999] British Embassy, 71 p., ill., részben színes, részben térk.

RÁBAKÖZI Imre – **SZABÓ** Kristóf: A budapesti kár-

melita templom története Bp., 2000, M. Sarutlan Kármelita Rendtartomány, **ROMÁN** Judit Repertórium a Tanulmányok Budapest Múltjából 1-25. 1932-1996 kötetéhez. Szerk. Schwarcz Katalin. – Bp. BTM, 2000. – 64 p. (Bu-

dapest Várostarténeti Monográfiái 38.)

SZÉKELY András A Duna gyöngyszeme Budapest. Bp., Merhávia, 2000.

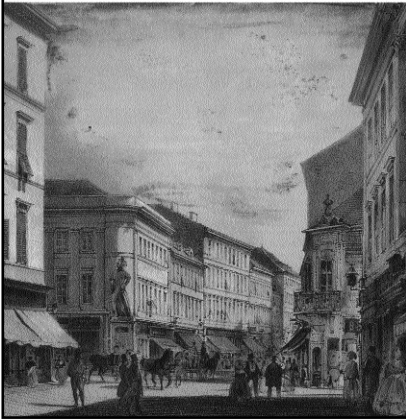
Összeállította:
Dr. Schwarcz Katalin

„Iskola és Honismeret”

Miskolcon, **október 13-14-én** kerül megrendezésre a *II. Országos „Iskola és Honismeret”* konferencia. Fő témája a honismeret – helyismeret – kerettanterv kapcsolódásai. Előadásai a történeti előzmények áttekintésétől a kerettanterv helyismereti vonzataiig, a múzeumok és könyvtárak a helyismeret tanítása során betöltött szerepéről, lehetőségeiről valamint az általános és középiskolák, a tanító és tanárképző főiskolák témakörben folyó tevékenységeiről szólnak. A konferencia résztvevői átfogó képet kapnak a BAZ megyei helytörténeti oktatás helyzetéről. E rendezvény a Honismereti Szövetség, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, a BAZ megyei Honismereti Egyesület és az MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezete összefogásának köszönhetően kerülhet megrendezésre.

Bácskai Vera • Gyáni Gábor • Kubinyi András

**BUDAPEST
TÖRTÉNETE**
a kezdetektől 1945-ig

Városunk történetét Budapest Főváros Levéltára áldozatkészségének köszönhetően ma már ismét kézbe vehetjük – tartalmazza az utolsó évtizedek régészeti feltárásainak következtetéseit, valamint a város-történet-kutatások újabb eredményeit. Nem véletlenül hangsúlyozható ez, hiszen minden jelentősebb korszakban megjelent egy-egy Budapest történetével foglalkozó munka. Így vehették kézbe a néhai olvasók 1885-ben, 1942-ben, 1973-ban... azokat az összefoglaló munkákat, melyek az akkori legfrissebb

Könyvszemle

Bácskai Vera – Gyáni Gábor – Kubinyi András: BUDAPEST TÖRTÉNETE a kezdetektől 1945-ig.

(Kiadó: Budapest Főváros Levéltára Budapest, 2000., 253 p.)

kutatásokon alapulnak. A kötet szerzőinek neve ismerős a témakör iránt érdeklődők számára, mivel a nagyközönség számára is sok, jelentős várostörténeti munkájuk olvasható, egy-egy korszak elismert kutatói. *Kubinyi András* Buda, Pest,

Óbuda és környékük 1686-ig, Buda visszafoglalásáig tartó történetét adta közre számunkra. *Bácskai Vera* a török uralom alóli felszabadulástól a modern nagyváros létrejöttéig zajló időszakot dolgozta fel. *Gyáni Gábor* már Budapest főváros történetének főbb korszakait ismertethette az 1945-ös ostrommal bezáróan.

Szakmai elvárásoknak is megfelelő, ugyanakkor rendkívül olvasmányos tanulmányokkal ismerkedhetünk meg a kötetet forgatván. A szerzők írásai támaszkodnak a leg-

újabb kutatási eredményekre, az egyes részek végén található – és igen használható – bibliográfiák mutatják ezt. Közel 30 illusztráció teszi szemléletesé a kötetüket, melynek szerény megjelenése – és így alacsony ára – messzemenően nincs arányban fontosságával, hiánypótló sze-

repével. Az áttekinthetően tagolt és érdekes anyagok az általános és középiskolai helytörténeti oktatásban tanári kézikönyvként jól használhatók. Beszerzését a főváros történeti múltja iránt érdeklődők, vagy azt tanítók számára javasolhatjuk.

(gábel)

A főváros és környékének települései a középkor végén
(Kubinyi András)

Budapest ostroma után bebarangoltam a várost. Bemásztam a Királyi Palota romjai közé is. A szörnyű rombolás ellenére a falak jórészt csaknem épségben, vagy legalábbis helyrehozható állapotban voltak. Csak a tető omlott be, csaknem minden teremben. Megbocsáthatatlan, hogy az újjáépítéskor teljesen elpusztították a gyönyörű belsőt, ami vettekedt Schönbrunnal!

Az egyik, alagsori konyhai traktusban a falakat Zsolnay majolika burkolta. A Szent György téri kocsi-bejáró melletti helyiségben

egy hatalmas márvány kapcsolótáblát láttam, nagy, kékes kapcsolókkal. Gyártotta a Ganz-gyár, 1900 körül (a pontos évszámra nem emlékszem). Ipari műemlék lehetett volna. A mai könyvtár előcsarnokából akkor is széles lépcső vezetett az emeletre. Ezt valami robbanás jelentősen megemelte. A fenti lépcsőforduló falán két, hatalmas gobelin-kép maradványait len-

gette a huzat. Az őrség épülete szinte épnek látszott, meglepő kontrasztban a környezettel.

Egy lényeges megjegyzésem van. A Királyi Palota (és egész Budapest) nem orosz, hanem szovjet ostrom során pusztult el, de ez a makacs, német és nyilas ellenállás következménye volt.

Még egy, pótlólagos megjegyzés: a Margit-für-

dőt mostanában ismét sokszor emlegetik. Oda is bementem 1945 tavaszán. Erősen romos volt ugyan, de – éppen úgy, mint a várban – szinte csak a tető szakadt be. Épek voltak a kádak, a szép csapok, a szobrászati díszek. A Thermál szálló építéskor néhány hét alatt nyomtalanul eltűntek, pedig milyen idegenforgalmi vonzerőt jelentene ma, ha a modern szállodából ebbe, a múlt századi csoda-fürdőbe lehetne át sétálni! Most csak a szálloda folyosójának a falán látható képet nézegethetjük...

Dr. Bogárdi Mihály

OLVASÓINK ÍRTÁK

Hozzászólás dr. Domonkos János: Budavári történések című írásához

Könyvszemle

A Budavári Királyi Palota évszázadai

A Budapesti Történeti Múzeum a Millennium alkalmából rendezett A Budavári Királyi Palota évszázadai c. kiállítással azonos című tudományos ismeretterjesztő albumot jelentetett meg. A kiállítás alkotói *Spekner Enikő, Holló Szilvia Andrea, Magyar Károly, Szvoboda Dománszky Gabriella és Alföldy Gábor* egy-egy önálló témakörben tudományos igényvel, közérthető megfogalmazásban tárja az olvasó elé a kiállítás tematikája szerint összeállított kiadványt. Az album szerkesztője: *F. Dóza Katalin*.

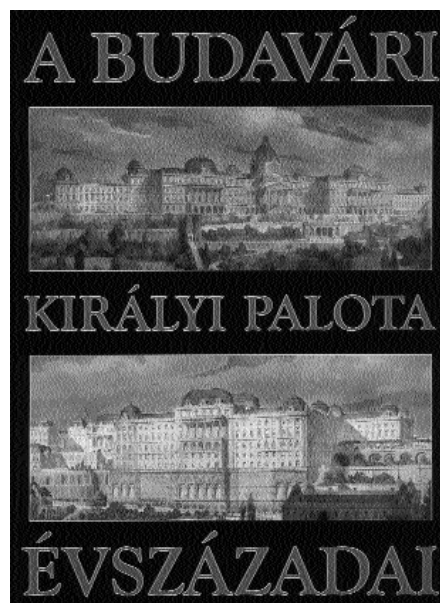
Külön fejezetek foglalkoznak a budavári királyi székhely és a palota történetével. A két első fejezet IV. Béla alapító levelétől 1985-ig tekinti át az épületet érintő történelmi eseményeket és az udvari életet. Az olvasmányosan megírt ese-

ménytörténet mindenki számára érdekes formában meséli el a palota viszonyosságait különböző történelmi periódusokban, érintve Mátyás tevékenységét és a török megszállás idejét is. 1686 után jelentős gyarapodás következett a vár életében. A Habsburg-ház uralkodói színes udvari életet éltek. Olvashatunk a palotába látogató külföldi királyi, főúri méltóságokról, az udvari ünnepségeket is nyomon követhetjük. Tájékozódhatunk a színházi és kulturális élet egyéb területeiről. Olvashatunk a háború okozta károkról és végül az újjáépítés utáni hasznosításról.

Külön-külön fejezet foglalkozik a Budavári Királyi Palota építéstörténetével, bemutatva a régészeti feltárások eredményeit, az újkori rekonstrukciós terveket. Rajzos és fényképes formá-

ban szemlélteti az építkezés megvalósulását, a különböző korokban. Szemléletes formában ábrázolja a háborús ostrom pusztításait. A külső mellett, képeken és leírásokon keresztül is gyönyörködhetünk a XVIII-XX. századi belsőépítészeti megoldásokban és berendezési tárgyakban. Több olyan értékes festmény fotóját is csodálhatjuk, melyek ma már sok esetben nem lelhetők fel a nagyközönség számára. Az utolsó oldalakon a várkert már nem látható XVIII-XX. századi formájával találkozhatnak az érdeklődők.

A kiadvány 84 oldalon 134 színes és fekete-fehér felvételt tartalmaz, melyek egy része technikai okok

miatt a kiállításon sem látható. A kötetet szömagyarázat, képjegyzék és forrásjegyzék egészíti ki.

Nagyon szép kivitelű album. Mindazok haszonnal forgathatják, akik részletesebben meg akarnak ismerkedni a Budapest egyik legszebb épületével. A könyvesbolti forgalomban is beszerezhető kiadvány 2800.-Ft-os áron vásárolható meg. **(SZ.M.)**

Pestszentlőrinc története képekben

Házhoz megy a történelem – mondhatnánk. Iskolai vendégeskedések után a Havanna lakótelepi Kondor Béla Közösségi Ház adott nyári szállást a Pestlőrinc története vándorkiállításnak. A XVIII. kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény kiállításán évszázadok köszönnek le a falakról, történelmi kincsek fotói próbálják közelebb hozni a ma emberéhez a régmúltat.

A középkori Zenth-Lewrincz templomának emlékezete mellett, szinte százéves lépésekben követhetjük nyomon a település birtokosait, hovatartozását, lakossági összetételét, fontosabb gazdasági adatait. Tér-

képek segítik az eligazodást, jellegzetes másolatok ajánlják a századok történetében a mélyebb búvárkodást.

Értő kézzel válogatta a relikviákat *dr. Schmidt Jánosné* – a kiállítás készítője, s ellent tudott állni a tablók anyagokkal, illetve szöveggel való túlszűrésének. A távolabbi évszázadoknál könnyebb az ilyen szelektálás, de ahogy közeledünk az ezernyi dokumentummal reprezentálható időkhöz, nagy önmérsékletre van szükség. A pusztaszentlőrinci-pestszentlőrinci parcellázásoktól, gyárak kiépülésétől több tabló mutatja be a kort. Ebben nagy segítséget nyújtanak Tomory

Lajos hagyatékának térképei. A digitalizálás, felújítás színesebbé, picit látványosabbá tette e rajzolatokat.

A nézelődés közben természetesen megtaláljuk a különleges eseményeket. Három híres uralkodó találkozási kiemelt helyen szerepel a tablók folyamában. 1814-ben Ferenc osztrák császár, I. Sándor orosz cár és III. Frigyes Vilmos porosz császár a Grassalkovich birtok pusztaszentlőrinci gloriattérjéről tekintette meg a katonai parádét és egyéb furcsa vigasságokat.

A XIX-XX. század sok változást adó évtizedei megelevenednek a látogató szemei előtt. A villatelep nyaralói neves személyek-

nek adnak otthont. Eötvös Lóránd itt kezdi ingakísérleteit. Puskás Tivadar a telefonközpont és a telefonhírmondó atyja is itt pihen. Margó Tivadar állattannal foglalkozó sebész-, szülészorvos szeme itt záródik le örökre. Lónyai Menyhért pénzügyminiszter intézi el a pusztaszentlőrinc-nyaraló vasúti megállót (a mai állomás őse). Később Fedák Sári, Karádi Katalin is villatulajdonos lesz e térségben.

Megismerkedhetünk a téglagyári keskenynyomtávú gőzvasúttal, mely utasokat is szállított, majd a helyén létesült – épp százéves – villamosvasúttal. (Ma az 50-es villamos.) Ott lehetünk a Hoffherr, a KISTEXT, a Lipták gyár születésekor. Bekukucskálhatunk az

→ Állami Telep zárt, szegény világába. Ismerősként fedezhetjük fel az iskolák fotóit, hisz ma is ugyanazon funkciót látják el.

A Nagy-Budapest kialakításával záródó kiállítás számtalan újdonsággal, érdekességgel szolgál. A nagyított, sérülési nyomoktól megszabadított (színes) képek hű lenyomatai az adott kornak és a településnek, s mintegy összefoglalója, tartalomjegyzéke is a „Pestszentlőrinc története Nagy-Budapest kialakulásáig” című kiállításnak.

Pándy Tamás

Sajtótörténet a XVI. kerületben

Kertvárosi Helytörténeti Füzetek I.

Nagy munkát vállalt magára Benedek Ágnes, a XVI. kerületi újság főszerkesztője, amikor a kerület területén valaha létező településeken megjelent újságok történetét feldolgozta. Mátýásföld, Rákosszentmihály, Sasalom, Cinkota és Árpádföld sajtótörténete vehető kézbe a XVI. kerületi önkormányzat kiadásában megjelent Kert-

városi Helytörténeti Füzetek első számában.

Az esztétikus megjelenésű füzet az 1898-1945 közötti néhai elődtelepülések sajtójába nyújt betekintést – összefoglaló formában, olvasmányosan és sok fotóval illusztrálva. A könyv mottója – „Az újságíró lelke van ezekben az ólombetűkben...” – igen találó amikor a közölt szemelvényeket, cikkeket olvasgatjuk. A korabeli sajtó írásait megismerve ténylegesen felelevenítődik a genius loci (hely szelleme) egykori viták, csaták és sajtóperek által. A sajtótörténet összeállítójának elismerésre méltó munkája a fővárosban szinte előzmény nélküli, hiszen hasonló jellegű, kerületi sajtótörténettel foglalkozó kiadvány eddig még csak egy jelent meg, 1983-ban az ELTE Tanszéki Füzetek első számaként (Pesterzsébet és Soroksár sajtótörténete 1894-1949).

Számunk szerzőiről

Beke Margit levéltáros, egyháztörténész, a történettudomány kandidátusa, az OKGYK levéltári referense

Gábrriel Tibor történész, a Budapesti Honismereti Társaság titkára

Paszabi János helytörténeti kutató, a Rákosfalvai Helytörténeti Klub elnöke

Pándy Tamás mérnök, a Dr. Székely Endre Pestszentimre Történeti Társaság elnöke

Dr. Schwarcz Katalin könyvtáros, történész, a Budapesti Történeti Múzeum Középkori Könyvtárának vezetője

Szóllósy Marianne történész, az Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény vezetője

Virág Miklós helytörténeti kutató

A Budapesti Honismereti Társaság köszönetét fejezi azoknak a szerzőknek, akik tiszteletdíjukról lemondva segítették a kiadvány megjelenését.

SZEPTEMBER

28-tól Egyszer volt Dél-Buda, állandó kiállítás *Etele Helytörténeti Kör*.

28. – október 31. „Millenniumtól – Millenniumig” képeslap kiállítás *Kispesti Munkásotthon Művelődési Ház* (1191 Teleki u. 50).

22. – október 16. „A Hegyvidék a művészetben” képzőművészeti, valamint „Szőlő- és borkultúra a Hegyvidéken” történeti kiállítás *Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Kortárs Galéria*.

OKTÓBER

1. – december 31. Pestszentlőrinc története Nagy-Budapest kialakításáig vándorkiállítás *Kondor Béla Közösségi Ház* (1181 Kondor Béla sétány 8.).

Kerületi kiállítások, rendezvények

6. Emléktábla avatás aradi vértanúk napja alkalmából *XXI. Aradi vértanúk útja*.

6. – november 5. Vázlattól a műig *Pesterzsébeti Múzeum*.

6. – 2001. március 1. „Október 6. emlékezete” Birkl László hagyatékában – történeti kiállítás *Óbudai Múzeum*.

13-29. Az UTE 115 éve, kiállítás a sportegylet történetéről *Újpest Galéria* (1043 Árpád út 66.).

13. – 2001. május 5. Pápa-féle irodalmi kávéház emlékkiállítás *Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény*.

16. A budafoki pincevilág múltbéli rejtélyei – Garbóci László előadása, 17 ó. *Budafok-Tétény Művelődési Ház*.

19. Új fényképfelvételek Kőbányáról – Borza Józsefné és Kálmán Jánosné előadása, 18 ó. *Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény*.

20. Védjük, hogy unokáink is lássák X. – A *Tabán Budapesti Történeti Múzeum Barokk terem* (A fotódokumentációs kiállítást a Budapesti Városvédő Egyesület a BTM-mel közösen rendezte.)

20. Emlékezés 1956-ra, Koczogh András szobrászművész kiállítása *Hegyvidék*

ki Helytörténeti Gyűjtemény és Kortárs Galéria

31. Herkulesfürdői emlék – Paceller Jakab zeneszerzőről Paceller Mária tart előadást 16 ó. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Régió Központja (VII. Rökk Szilárd u. 3.) – a rendezvényt a *Józsefvárosi Helytörténeti csoport* szervezi.

NOVEMBER

27. A Kispesti Templomter története, című kiállítás megnyitása *Református Egyház kiállítóterme* (XIX. Ady Endre út 57.).

DECEMBER

20. Millenniumi történeti – irodalmi pályázatok, valamint a közintézmények történeti pályázat eredményhirdetése *XXI. kerületi Polgármesteri Hivatal*.

Ismét látogatható a szak-szerűen restaurált nagyté-
nyei Kastélymú-
zeum. Állandó
kiállítása mel-
tő környezet-
ben mutatja be
az Iparművé-
szeti Múzeum
tulajdonát ké-
pező bútorok-
kon keresztül
az európai bú-
torstílusokat –
a gótikától a
biedermeierig.

Kastélymúzeum Budapesten

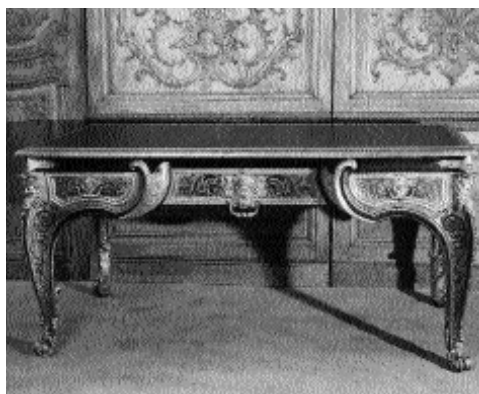

Lakószobái falán XVIII. századi al secco festés

A földszinten és az emele-
ten 28 berendezett terem-
ben találkozhatunk a XV.

századtól a XIX. század má-
sodik feléig (biedermeier
stílus) készült bútortípusok-

tárgyakkal. Minden terem-
ben kézhez vehető külön tá-
jékoztató ad

Fél évezred európai bútorművészetéből

kal, díszítő elemekkel és az
adott stílusokhoz kapcsoló-
dó egyéb lakberendezési

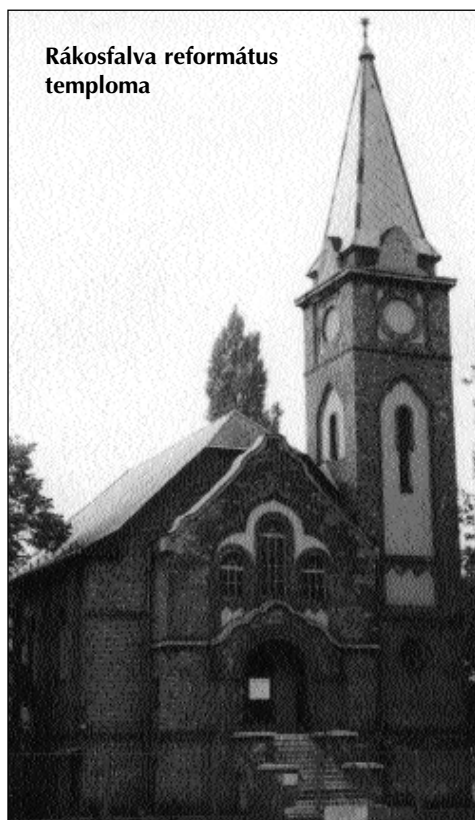
jékoztató ad
bővebb inform-
ációt az ott
látható stílus-
ról, a kiállított
tárgyak szár-
mazásáról, tör-
ténetéről. A
bútorok múze-
umának régen
várt kiállítása
hétfő kivételé-
vel 10 órától
délután 1/2 6
óraig látogatható (XXII.
Kastélypark 9-11.; tárlatve-
zetési igény: 226-8547).

Hagyományőrzők Rákosfalván

Millenniumi falunap

Napjainkban a 128 éve
alapított Rákosfalva terüle-
te Budapest XIV., XVI. és

X. kerülete között oszlik
meg. A néhai települést
először a HÉV nyomvonala
„választotta”
ketté, majd a
megosztottsá-
got a peremte-
lepülés kerüle-
tekbe történő
beosztása vég-
legesítette.

Rákosfalva református
temploma

A Rákosfal-
vai Helytörté-
neti Klub szept-
ember első va-
sárnapján mil-
lenniumi falu-
napot rende-
zett a rákosfal-
vai református
templom kert-
jében. Nem
volt véletlen a
helyszín kivá-
lasztása, mivel
az 1929-ben
épített temp-
lom egyházköz-
ségének tagjai

manapság is a néhai Rá-
kosfalva területéről tartoz-
nak ide. A templom építé-
sének történetéről, közel
háromnegyed évszázados
múltjáról és a hívők temp-
lomhoz való ragaszkodásá-
ról Nagy Károly református
lelkész tartott tájékoztatót.

A Rákosfalvai Helytörté-
neti Klub tisztségviselőinek

megválasztását követően a
szervezet elnöke, Paszabi
János ismertette kezdemé-
nyezésük, a Rákosfalva vá-
rosrész eredeti határainak
helyreállításáért indított ak-
ció alakulását, majd a köz-
ben bográcsban készített
hagyományos paprikás
krumplival vendégelték
meg a falunap résztvevőit.

Felelős szerkesztő: Gábel Tibor
Szerkesztőbizottság: Ádám Ferenc, dr. Holló Szilvia Andrea,
dr. Rédey Pál, dr. Schwarcz Katalin
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság (1043 Budapest, Berda
József u. 48., tel.: 370-0652) és a Budapesti Történeti Múzeum
Nyomás: Kolofon Kft., ISSN 1418-4273

Gratulálunk!

Népművelésért díj

Idén, az államalapítás millenniumának évében au-
gusztus 20-án, Szent István király ünnepe alkalmából
kormányzati szakmai díjjal jutalmazták Bartha Évát, a
Honismereti Szövetség titkárát, a Magyar Nemzeti
Múzeum Adattárának munkatársát. Iskolán kívüli mű-
velődésben kifejtett tevékenységéért a Népművelésért
díjat nyerte el. Bartha Éva megalakítása óta tagja a
Budapesti Honismereti Társaságnak.

F.: Budapesti Honismereti Társaság

1043 Budapest,
Berda József u. 48.

Ingyenes lapunk kereskedelmi forgalomba nem kerül, megtalál-
ható a budapesti kerületek múzeumaiban, helytörténeti gyűjtemé-
nyeiben és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi fiókjaiban.
Megjelenését a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Nemze-
ti Kulturális Alapprogram Közművelődési Kollégiuma, a Pro
Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány „Karácsony Sándor em-
lékére” Szakalapítványa, a Fővárosi Önkormányzat Kulturális Bi-
zottsága és a budapesti kerületek önkormányzatainak támogatása
teszi lehetővé.